

حەسەنی قەزەلجی

● عوسمان مەحمود ئەحمەد ●
● قەزەلجی ●

ئەدیبی پایه بێند له سالی ۱۹۱۲ له گوندی قەزەلجی ناوچهی بۆکان . به قهولی مام ههيمن له بووکی شاره کانی کوردستانی ئيران چاوی بوژيان هه ليناوه و ، سی یه کانی به نهرمه شیبای نه و کوردستانه ئاو داوه . ههروهکو له موکریان باوه ده لێن [بنه ماله ی قەزەلجی وه ک بیچوووه مراوی وان هه ر له هیلکه هاتنه دهر مه له وانن] . دیاره ئه ویش له بنه ماله یه ک و له نیو خیزانیکی کوردی ئه دهب په روه ردا هاتبیته دونیاوه زیاتر

جۆشدرای و ئه و په روه رده یه یه . ده ست پیکردنی خویندنی وه کو زۆربه ی زۆری زاناو پۆشنبیره کانی پێشومان حوجره جیگای ده رس و ده وری شوینی زانیاری و هه رگرتیان بووه .

سه ره تای ده رسی له خزمه ت ماموستا « تورجانی زاده » بووه ، هه ر له سه ر ده سته ئه وزاته ش فیری زمانی کوردی و ئایین و فه لسه فه بووه . جگه له وه ش له سه رده می په زاشای گوێ به گوێدا ، به یارمه تی هیندیک پووناکبیری ئه و سه رده مه زیاتر خوی پێگه یاند ، یه کێک له و پووناکبیرانه ش ماموستا « فه وزی » یه .. ده توانین بلیین ده سکردی ئه وه . ئه وه ش

مروّف یه کیکه له و بوونه وه ره به تواناو ژیرانه ی له م که ردوونه که وره یه دا ژیان به سه ر ده باو ، هه رچی بوونه وه ری دیکه هه یه له ئاستی توانای مروّفدا بی ده سه لات و ده سه وستان داده مین و ده سه لات و نه ئینی یه کانی خویان له ده ست ده دن .

ئاده میزاد له دوو باراندا ده توانی ببیته وینردی سه رزاری کومه لانی خه لکی ، یه که میان به کارو کرده وه دزیو ناله باره کانی ده خریته زبندانی میژوووه ، ئه وی دیکه شیان لاپه ره یه کی سه ره به ری په ر شکوو شانازی بو خوی داگیر ده کات ، له ئه نجامی ئه و کارو کرده وانه ی که هه میشه له خزمه تی گه لدا بوون . به هه ر حال لیره دا ده مه وی که مینک له ومروقه زاناو بلیمه ته نه مره یه بدویم ، که جی ی په نجی جوان و ئاشکرا به ئه دهب و بزوتنه وه شوپشگی پری یه که یه وه دیاره ، ئه وزاته ش ماموستای هیژا « حه سه نی قەزەلجی » یه . قەزەلجی ئه ورا به ره یه که تا دوا پشووی ژیا نی قه له مه که ی سره وتنی به خوی وه نه دیوه و ، وه کو پێویستی یه کی مه وزوعی چه کی شوپشگی پری له سه ر شانه پۆلاینه که ی دانه مالیوه .

به هوی ئه و چاپکراوه کوردیانه ی له عیراقه وه دهرده چون و دهگه یشتنه ئیران و به سهر ئه و لاوانه دا بلاویان دهرکرنه وه ، له پیناوی خزمهت کردن و گه شه پیدانی زمان و نه ده بی کوردی . قزلجی دوا ی ته و او کردنی خویندن له به خشداری بوکان دامه زرا و پاشان بو مه هاباد گوینزرایه وه .

ماموستا به ته نی له بواریکی نه داوه به لکو له گه لیک بواره کانی ژبانی داوه ، سهرده ستانه ش تیئاندا سهرکه و تووه و نه سه بی ره سه نی خوی تیدا تاودا وین . ههر له و کاته وه خویی و گه له که ی چاک ناسیوه دهستی داوه ته خه بات و تیکوشان ، بی ماندوو بوون کاری ئه نجام داوه ، ههر ئه و ده مه ی ههستی به وه کردوو له ژیر دهستی رژیمی ره زاشادا نه ده ب و ژبانی زوربه ی گه له ژیرده سه ته که ی چ جو ره سته م و جه وریک ده چیژی . بویه دوا ی بووخانی په یوه ندی ده گه ل کومه له ی [ژباندنه وه ی کوردستان] دا هه بو و ، پوئیکی گه و ره و چالاکی شی دیوه له

دامه زرانندی کوماره نازداره که ی مه هابادا . ئه و کوماره ی ماوه ی ژبانه که ی له سالیک که متر بووو له « ۲۲ » ی کانونی دووه می سالی « ۱۹۴۶ ز » دا دامه زرا و له کانونی په که می هه مان سال دا بوخینرا و ، کومه لیک هیوا و ئاواتی ده گه لدا زینده به چال کرا . سهره پای ئه وه ش ته مه نی کوماره که ساوا بوو توانی خزمه تیکی به رچاو به بزوتنه وه ی پوئینبیری کوردی بکات . ئه ویش به دهرکردنی کومه لیک گو فارو پوژنامه به زمانی شیرینی کوردی . چه ند نوسه ریک توانیان جی په نجه یانی له سهر دیاری که ن و گو پو تینیک وه به ر زمان و نه ده بی کوردیدا بیننه وه . که حه سه نی قزلجی به کیک بووه له و نوسه رانه ، هه رزوو سه رنجی زوربه ی پونا کبیران و پایه به رزانی وه کو پیشه و قازی موحه ممه دی به لای خویدا راکیشا ، هه ربویه ش ده یگوت « بریا زوری و امان هه بان » .

گو فاره نازداره که ی « هه لاله » که ماموستا قزلجی سه رنوسه رو لپه رسراوی بووه هه روه ها له گه ل ده سه ته ی نوسه رانی « کوردستان » ی ئورگانی ناوه ندی « حزبی دیموکراتیش »

هاوبه شی کردوو وه وه ک پوژنامه نویکی لیهاتوو ده وری خوی تیدا دیتوه به لام کاتیک کوماره ساوا که ی سه ری نایه وه و حوکمی له سیداره دانیش بو ئه و زاته دهرچوو و به ناچاری ده گه ل چه ندان کوردی دیکه دا هانایان بو کوردستانی عیراق هینا و په نای وه به رمالی شیخ له تیفی له شیخ مه حمود برد . له و ماوه یه دا له گوندو شاره کانی وه ک « سیتکه و داری که لی و سلیمانی و به غدا .. » ژیاوه . ئه و چیروک نووسه هه میشه نه مره بوژیوی

ژبانی کوله مهرگی و شه ره فمه ندی گه لیک کاری کردوو ، هه ر له « پینه چه تی و توتنه وان یه وه بگره تا ده گاته وینه گری و کریکاری » . له به ر ئه وه شه زوربه ی پاله وانانی چیروکه کانی له مانه پیکه هاتوون ، ئه و کارانه ی هینده ی دیکه پایه ی له خو بردویی به بالادا هه لده کیشن . حه سه نی قزلجی له ژبانییدا گه لیک چه رمه سه ری دیوه ، به لام هه یچ کات نه بیان توانیوه نوشه ست به ووره و تیکوشانی پو لایینی بهینن ، به لکو هه میشه ئه وانه سوئگه یه ک بوون بو زیاتر زاخاودانی ئه ده به نه مره که ی . هه ر ئه و هویانه ش بووه له سه رده می پاشایه تی له عیرا قدا سی سال به ند گرا ، هه رله ویش شاعیری بلیمه ت

ماموستا « گوران » ی ناسی ، تا له دوا ی شوپشی « ۱۴ » ی ته مموزی ۱۹۵۸ ، ی پینوزدا چوار دیواری به ندیخانه ی جی هیشته و ئازاد کرا . به لام ئه ویشی بی ره وانه بیزا و ئاواره ی هه نده ران کرا ، هه ر به په ریوه یی دوره وه لات مایه وه ، تاروخانی رژیمی پاشایه تی له ئیران ، سالی ۱۹۷۹ گه رایه وه شوین زایه نده که ی خوی . ماموستا به ره نچ و لیهاتویی خوی توانیویه چه ند زمانیک فی ربی جگه له زمانه زکماکی یه که ی خوی [فارسی و عه ربه ی و تورکی و بولگاری] زانیون ، چه ندان بابه تی له و زمانانه وه رگیراونه ته سه ر زمانه شیرینه که ی ، له خویندنه وه یاندا هه ست به به هه رمه ندی و وه ستایی ده که ی ، که له بواری وه رگیرا نیشدا چه نده به توانا بووه ، هه رگیزه هه ست به وه ناکه ی له زمانیکی بیانی یه وه وه رگیر درابی ، هه روا گرنگی یه کی پاشیشی به هه لبزاردنی بابه ت ده دا بو وه رگیران و هه میشه هه ولی ئه وه ی داوه بزانی چ بو خوینه ری کورد سو د

مەندەو تاجەندى دەتوانى دەور لە پېشكەوتنى گەل و ئەدەبەكەيدا ببينى . بۆيە لە ھەموو ئەو چىروكانەى وەرى گىراونەتە سەر زمانى كوردى ھەست بە نامۆيى يان ناكەرى ، وەك چۆن لە چىروكە رپالىستى يەكانى خويىدا پالەوانى سەرەكى ، يان كەسانى چىروكەكە ، ستەم دىدەو چەرساوەو جوتيارن وباس لە ئىش و ئازارەكانيان دەكاو چارەسەرى بۆ داناون و كەسانى چەوسىنەر و دەرەبەكى رپسوا كردووەو كردونىتە دىوەزمە يەكى دزىو لە بەردەم پېشكەوتن و خوش كوزەرانى گەلدا ، لە وروانگە يەشەو ئەسبى وەرگىرانى تاوداوە ، چونكە كرۆكى باسەكانى ژيان لە ھەر شوپىنكدا بن يەكەو چەوسانەو ھى مروف لە لايەن مروفەو ھى بى دەگوتى .

و ھەبى توانايى و بە بېرشتى پېنوسەكەى بەتەنى ئەو ھەندەى لە دەست ھاتى و ئى وەشايىتەو ھە ، كاتى دىينە سەر بابەتى زمانەوانى و پەخنەو ئى كۆلنەو ھەو ووتارى سىياسى ، زياتر تامەرزوى نوسىنەكانى دەبين و ئەو دەمى بە ھەرى بەرزىيت بۆ دەرەكەوى كە چۆن سوارچاكي مەيدان بوو .

خوينەرانى ئازىز لىرەدا ناتوانم لەو زياتر لە ماموستا قزلجى ئەدىب و پوژنامەنوس و نوسەروسياسى كوردى .. بدويم و لە ووتارىكى وادا تەواو مافى شياوى خوى بدەمى ھەروا ئەو

مافەش بە خوى نادەم كە من بتوانم بە تىرو تەسەلىي لە ھەموو لايەنەكانى ئەو رابەرەمان بدويم چونكە نوكى خامەشم لە ئاست بە ھەرەولپھاتوويى دوش دادەمىنى .

بەلام لىرەدا داخى گران و كۆمەلنىك فرمىسكى كەسەر بۆ ماموستاى تىكۆشەر ھەلدەپيژم ، بۆ ئەو ئاواتانەى ھەببون و بۆى تىدەكۆشا ، تا لە گەل خويىدا گلەبان گران و بى يان شاد نەبوو !! پياوكوژان نەيان ھىشت لەو زياتر ھەناسە بدا تا لە پوژى [١٦ ي پىبەندان - ھى شوپات] ي ١٩٨٢ گىراو ھەك زۆر بەى نوسەرە پېشكەوتو خوازەكانى ئىران لە زىندانى پەشى خونكارانى ئىران قايم كرا ، تا لە پوژى [٧ ي پەزبەرى -

٢٩ ي ئەيلول] ي ١٩٨٤ دا ، لە ژىر قامچى و شىلاقى ئەو جەندرمە كۆنە پەرستانەى كە مافى مروف بە لايانەو ھە نەنگى يە . شەھىد كراو تەرمى پىروژى لە گورستانى (بە ھەشتە زەھرا) ي تاران بە خاك سپىردرا . ھەزارەھا سلاو بۆ يادى چىروك نوس و تىكۆشەر ماموستا ھەسەنى قزلجى .

● بەرھەمە چاپكراو ھەكانى : -

- ١ - پىكەنىنى گەدا : كورتە چىروك .
- ٢ - باسىكى زمانەوانى (شكان و سوان و پىتە كۆپكى لە زمانى كوردى دا) .
- ٢ - كۆمەلنىك ووتار و پەخنەو لىكۆلنەو ھە و بابەتى وەرگىردراو لە پوژنامەو گۆفارەكان وەكو [پاشكوى عىراق ، بەيان ، ھەلالە ، ھىوا ..]

چاپ نەكراو ھەكانى : -

- ١ - زاراو ھەكانى سىياسى - كۆمەلایەتى .
- ٢ - تىبورى ئەدەبى (لە زمانى بولگارى يەو ھەردوويە بە كوردى) .
- ٢ - كورتە چىروكەكان (ئەنگىل كارالىچىف) لە بولگارى يەو ھەرى گىراو .
- ٤ - كۆمەلنىك كورتە چىروك .

سەرچاوەكان

- ١ - پىكەنىنى گەدا
- ٢ - چەند بلاو كراو ھەكى بەرھەست كارانى ئىران

